

Optimization of the structure of incomes of Ukraine's population

Evgen Nikolaev

Department of Political Economy of Management and Marketing Faculties, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman. Ukraine, 03680, Kyiv, Peremohy Prosp., 54/1. E-mail: evgnikolaev@ukr.net.

Покращення рівня життя населення завжди знаходиться в центрі уваги суспільства. Протягом 2000–2008 рр. в Україні було суттєво підвищено основні соціальні стандарти. Однак суспільна оцінка існуючої системи соціального захисту є негативною. Більшість українців вважають рівень своїх доходів недостатнім.

Держава впливає на доходи населення за допомогою системи пільг, соціальних виплат та регулювання рівня оплати праці. Чинна в Україні система соціальних пільг є непрозорою та гіпертрофованою. Загальна кількість пільг в країні оцінюється у 300–600. Одержувачами трьох чвертей пільг є заможні люди. Загальна чисельність одержувачів пільг становить близько 15 мільйонів осіб. Фінансування чинної системи пільг потребує значних бюджетних ресурсів. Загальні витрати держави на соціальне забезпечення в Україні сягають 30% ВВП.

Необхідними напрямками реформування цієї системи є перехід до принципу адресності при визначенні осіб, які мають право на пільгу; монетизація пільг; скасування частини пільг. Реформа не починається через патерналістські настрої суспільства.

Динаміка різних видів соціальних виплат в останні роки є вкрай нерівномірною. Основою для розрахунку багатьох видів соціальних виплат є величина прожиткового мінімуму, яка є суттєво заниженою. Розрив між розміром прожиткового мінімуму та динамікою зростання української економіки зростає.

Розпорошення занижених соціальних виплат між багатьма отримувачами спричинює до неоптимальної структури доходів населення. Проблема полягає у поступовому зближенні загальних обсягів трудових доходів та соціальних виплат. За такої ситуації знижується мотивація до продуктивнішої праці, виникає прагнення одержати „фіктивні” пільги, зростає утриманська психологія. Вдосконалення системи соціальних пільг і соціальної політики в цілому має поєднатися із подальшим підвищенням рівня оплати праці.

Оптимізація структури доходів населення України

Євген Ніколаєв

Кафедра політичної економії факультетів управління і маркетингу, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. Україна, 03680, м. Київ, просп. Перемоги, 54/1. E-mail: evgnikolaev@ukr.net.

Зростання доходів і добробуту населення України ускладнене як наслідками економічної кризи, так і структурними проблемами соціальної політики. Система соціальних пільг є гіпертрофованою, її адресатом часто є заможні люди. Частка соціальних виплат у структурі доходів населення є зовеликою, що породжує утриманські настрої.

Ключові слова – соціальна політика, соціальний захист, заробітна плата, доходи населення, пільги, пенсія.

Вступ

Покращення рівня життя населення завжди знаходиться в центрі уваги суспільства. Невповне десятиліття активного економічного зростання (2000–2008 рр.) дало нашій державі можливість суттєво підвищити основні соціальні стандарти – заробітні плати, пенсії, стипендії, різноманітні види допомог тощо. Однак суспільна оцінка існуючої в Україні системи соціального захисту населення є загалом незадовільною. Більшість українців вважають свій добробут невисоким, а доходи – недостатніми.

Участь держави у формуванні доходів населення виявляється у трьох основних формах:

- немонетарна складова – система пільг;
 - монетарна складова – соціальні виплати або трансферти, такі як стипендії, пенсії, допомога по безробіттю тощо;
 - ринок праці – регулювання рівня заробітної плати, передусім встановлення її мінімального розміру.
- У всіх трьох напрямках в Україні наразі наявні проблеми.

I. Пільги для непільговиків

Пільги для людини є різновидом неявних доходів, що або знижують витрати людини (наприклад, пільга по оплаті проїзду в транспорті), або є додатковим надходженням (безкоштовна путівка в санаторій).

Чинна система пільг для населення є непрозорою та гіпертрофованою. Загальна кількість пільг в Україні оцінюється у 300–600 (тобто їх кількість неможливо навіть приблизно підрахувати!), повноваження з їх надання розпорошено між різними відомствами. Це унеможливує облік пільг, контроль за ними, значно ускладнює їх оптимізацію. Одержувачами трьох чвертей пільг є не бідні, а заможні люди, які порівняно краще обізнані із своїми правами, тому мають більше можливостей отримати підтримку від держави. Загальна чисельність громадян, які мають право на використання певних пільг в Україні, становить близько 15 мільйонів осіб [2]. Економічна криза загострює питання про неможливість

подальшого фінансування державою такої системи.

Дискусія навколо вдосконалення системи пільг точиться досить давно. До необхідних напрямів реформування відносять перехід до принципу адресності при визначенні осіб, які мають право на ту чи іншу пільгу, що означає урахування рівня доходу та реальних потреб людини; монетизацію певної частки пільг, яка, однак, має здійснюватися із урахуванням вкрай невдалої спроби Росії перевести пільги у грошову форму в 2005 р.; скасування частини пільг, передусім тих, що надаються за професійною ознакою. Серед причин, через які подібне реформування навіть не починається, слід виділити політичну „незручність” цієї теми, небезпеку суспільного обурення, успадковані з радянських часів „патерналістські” настрої суспільства, згідно з якими турбота про громадян є прямим обов’язком держави.

II. Субсидування соціального утримання

Фінансування чинної системи пільг потребує значних бюджетних ресурсів. Разом із соціальними виплатами загальні витрати держави на соціальне забезпечення в Україні сягають 30% ВВП, що співставно із такими соціально орієнтованими країнами, як Франція та Швеція.

В той же час, динаміка різних видів соціальних виплат в останні роки є вкрай нерівномірною. З одного боку, наприклад, академічна стипендія студентів за останні 10 років збільшена у десятки разів. Допомога по народженню дитини за 2005-2009 рр. зросла з 800 до 12,5-50 тис. грн. З іншого боку, основою для розрахунку багатьох видів соціальних виплат є величина базового соціального стандарту – прожиткового мінімуму, яка є суттєво заниженою. Найчастіше причиною називають закладену в законодавстві методику визначення розміру прожиткового мінімуму, що ґрунтується на обчисленні вартості споживчого кошика, склад якого не змінювався з 2000 р. У результаті постійно збільшується розрив між розміром прожиткового мінімуму та динамікою зростання української економіки (рис.1). А окремі обчислені на основі прожиткового мінімуму види соцвиплат мають відверто принизливий розмір (наприклад, допомога по догляду за дитиною до 3 років наразі становить до 200 грн. на місяць).

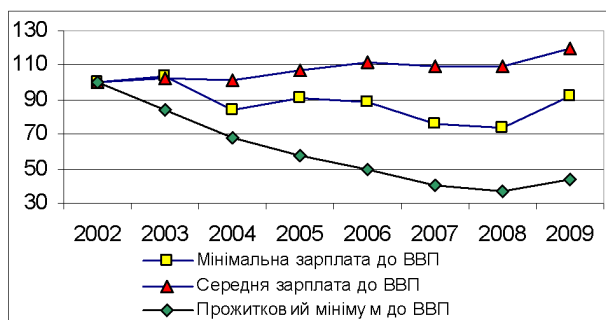


Рис.1. Динаміка відношення показників доходів до ВВП на душу населення у 2002-2009 рр., 2002 р. = 100.

Розпорошення часом занижених соціальних виплат між багатьма отримувачами та постійне збільшення їх числа спричиняють до неоптимальної структури доходів населення України, яку стає дедалі важче підтримувати. За нормальних умов трудові доходи населення країни (зарплата і прибуток) мають перевищувати 60% їх загального обсягу. Люди мають отримувати приблизно порівну доходів від власності (відсотки за вкладами, орендна плата та ін.) та соціальних виплат, і кожна з цих двох складових не має перевищувати 20% загальних доходів.

Структура доходів населення України (рис.2) далека від оптимальної. Ключова проблема полягає у поступовому зближенні загальних обсягів трудових доходів та соцвиплат. За такої ситуації знижується мотивація до продуктивнішої праці, виникає прагнення одержати „фіктивні” пільги, зростає утриманська психологія. Така структура доходів породжує саму себе, її реформування стає потенційно важчим. Очевидно, вдосконалення системи соціальних пільг і соціальної політики в цілому має поєднатися із подальшим підвищенням рівня оплати праці, хоча економічна криза обмежила доступні для цього ресурси.

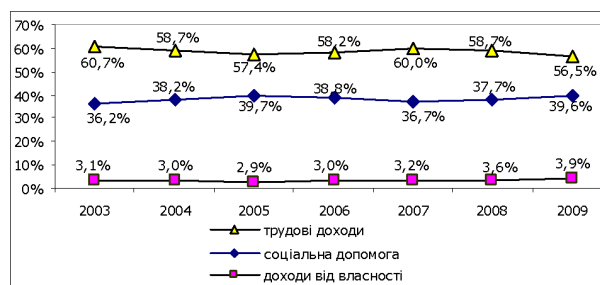


Рис.2. Структура доходів населення України.

Висновок

Поліпшення соціальної підтримки населення є одним із ключових завдань, включених до Програми економічних реформ України на 2010–2014 роки [1, С. 34-36]. Те, наскільки відчутно вдасться реформувати цю систему, залежатиме від розв’язання ключових „гордієвих вузлів” соціальної політики та винайдення шляхів суттєвого підвищення трудових доходів населення.

Література

1. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: Програма економічних реформ на 2010–2014 роки / Комітет з економічних реформ при Президентові України. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf.
2. Миколюк О. Держава має допомагати тільки бідним / О. Миколюк, Л. Черенько // День. – № 115. – 08.07.2009 р. – С. 1, 6. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/276508/>.
3. Держкомстат України. – <http://ukrstat.gov.ua/>.